# *Cipők a parton*
# *Polcz Alaine: Asszony a fronton*
### *A foglalkozás időtartama: 90 perc*
### *Foglalkozás a Polcz Alaine: Asszony a fronton című kisfilmhez*

A film a főhősnő szemszögéből vezet minket a jelen és a múlt eseményei között cikázva. Elmeséli, mit jelentett nőnek lenni a háborúban; hogyan jelenik meg a gondoskodás, az önfeláldozás, a szeretet a háború borzalmai között. A női – és ez által, ellenpontként a férfi – szerepek, szerepkörök kerülnek górcső alá. A történet szélsőséges és nem is mai, de igaz. Megtörtént. Épp ezért nagyszerű kiindulópont ahhoz, hogy vizsgálódjunk, és nem utolsósorban, hogy tanuljunk belőle…

| | |
|---|---|
| **Célcsoport** | 11–12. évfolyam |
| **Időkeret** | 90 perc |
| **Drámás fókusz** | Mi a különbség a férfi és a női szerepek között? |
| **Téma és tanulási terület** | női (és ez által ellenpontként férfi) szerepek, szerepkörök a modern világban,<br>nők összetartása, önfeláldozása, gondoskodása, túlélési ösztönök a halál és az erőszak torkában |
| **Főbb kompetenciák** | Társas kompetenciák, önkifejezés kompetenciái |
| **TUDÁS (Mit emelünk ki a műből?)**<br><br>**KÉPESSÉG (Milyen változás szeretnénk eredményezni?)**<br><br>**ATTITŰD (Milyen viszonyt hoztunk létre a művel?)** | A tanuló megismeri Magyarországot a II. világháború idején, képet kap az itt élők helyzetéről, megismeri az írónőt, összehasonlítja a férfi és a női szerepeket a modern világban.<br><br>Véleményt alkot a férfi és női viszonyok, szerepek kapcsán a világban, megvizsgálja azok érvényességét.<br><br>Érdeklődik a kortárs irodalom iránt, kíváncsivá válik Polcz Alaine munkásságára, empatikussá válik az ellenkező nem képviselőivel szemben. |
| **Gyakorlatok összefoglaló ismertetése – módszertan – élmény** | tárgyanimáció, installáció, felolvasás |
| **Eszközigény** | három kinyomtatott szövegrészlet a műből, papír, írószer,<br>cipők (egy pár férficipő, egy pár női cipő, két pár civil cipő, két pár bakancs), |

| | |
|---|---|
| | jelzések kis papírcetliken (magyar zászló, sárga csillag, II. világháborús német jelzés, nyilas jelzés, szovjet jelzés) |

| **A film alapjául szolgáló irodalmi műhöz való viszony jele: ß** | **Konvenciók típusa jele: ¤** | **Fejleszteni kívánt kompetenciaterület jele: #** |
|---|---|---|
| ● 5-legközelebbi<br>● 1-legtávolabbi | ● szóbeli (SZ)<br>● írásos (Í)<br>● vizuális (V)<br>● performatív (P) | ● digitális (D)<br>● személyes és társas (SZT)<br>● önkifejezés (Ö)<br>● munkavállalói (M)<br>● tanulás (T)<br>● kommunikációs (K)<br>● gondolkodás (G) |
| További jelmagyarázat az óravázlatokhoz:<br>● Az oktatók ***dőlt betűvel*** olvashatják az egyes foglalkozáselemek célját.<br>● A tanári narrációkat **„IDÉZŐJELBE TETT SZÖVEGRÉSZEK”** jelölik. | | |

1. Bevezetés 1 perc

ß: 1
¤: SZ
#: K

*A cél ismertetni a diákokkal, hogy mi fog történni a mai órán.*

„A mai órán egy magyar írónő élete, illetve egyik műve áll játékunk középpontjában. A könyv címe *Asszony a fronton*, amely a megjelenés évében, 1991-ben az Év Könyve is lett. Az írót úgy hívják, hogy Polcz Alaine, és ebben a könyvben a II. világháború alatt átélt tapasztalatait írja le.”

2. A II. világháború 3 perc

ß: 5
¤: SZ
#: SZT

*A cél elhelyezni a történetet térben és időben.*

Ez a rövid felvezetés abban segíti a résztvevőket, hogy térben és időben elhelyezzék a történetet. A második világháború eseményeit címszavak segítségével elevenítjük fel: felidézzük az idejét, helyszíneit, a szembenálló feleket, Magyarország helyzetét.
Bemutatjuk a 4. pontban következő játék jelzéseit, jelképeit: ezeket akár át is beszélhetjük, illetve használhatjuk őket vezérfonálként, hogy mikor odaérünk az adott játékhoz, már képben legyünk azzal, hogy mi mit jelent.

- magyar zászló, német zászló, szovjet zászló – ki, hol áll a háborúban, kinek az oldalán?
- nyilaskereszt – kik ők?
- sárga csillag – kiket jelöltek ezzel és miért?

Kérdés, amit még ezen felül vizsgálni lehet:
- Mi a baj a háborúval? (Az is válasz, hogy semmi.)
- Mit tesz a háború az emberrel?
- Mit kíván meg a háború az embertől?

3. Intro 3 perc

ß: 1
¤: SZ
#: K

*A cél, hogy ráhangolódjunk a drámaóra menetére.*

Kérdés:
- Mit jelent egy embernek a cipője?
- Miről árulkodik, mit mond el rólunk a cipőnk?
- Mit jelent, ha valakinek nincs ilyen?

„Szeretném nektek bemutatni a mai történetünk főszereplőjét – a lányt, a feleséget, az írót (női cipő). Ő itt Polcz Alaine. Van egy másik szereplőnk is (férficipő), ő itt János, a férje. A második világháború idején járunk, Kolozsváron. A könyv legelső mondata így szól: *»1944. március 27-én esküdtünk Jánossal (a háború negyedik évében) a Farkas utcai templomban.«* A főhős a történet szerint 19 éves volt."

4. A háború 3 perc

*A feladat során egy saját történetet kell kitalálni és elmesélni, a már meglévő történelmi tudásunkat, illetve az órán ért hatásokat felhasználva.*
*A cipőket úgy animáljuk, hogy közben a műből apróbb információmorzsákat csepegtetünk a résztvevőknek, illetve a cipőkön teszünk kisebb változtatásokat. Próbáljuk folyamatosan az „értékeket" változtatni, hogy erre reagáljanak a résztvevők.*

ß: 3
¤: P
#: G, Ö

„Van még néhány szereplőnk, akiket nem mutatnék be részletesen, de mégis szeretném, ha velük bővítenénk a képeket, illetve folytatnánk a játékot. Mesélek egy történetet, miközben apróbb változtatásokat fogok tenni a szereplőkön. A játék annyi, hogy ha valakinek van ötlete, hogy az adott pillanatot hogyan jelenítené meg a cipőkkel, az ne mondjon semmit, csak menjen be a térbe és állítson be egy csendéletet: egy jelenetet a cipőkkel. Több változatot is megnézhetünk, ha valakinek nagyon más ötlete támad, mint amit valaki előtte beállított."

1. narráció: „1944. március 27-én esküdtünk Jánossal (a háború negyedik évében) a Farkas utcai templomban.”
   Szereplők: János, Alaine – két pár civil cipő magyar jelzéssel, egy pár katonai bakancs német, egy pár katonai bakancs magyar jelzéssel

2. narráció: 1944 októberében a Hungarista Mozgalom, avagy a Nyilasok átvették a hatalmat Magyarországon
   Szereplők: János, Alaine – két pár civil cipő magyar jelzéssel; egy német katona – egy pár cipő nyilaskeresztes jelzéssel; magyar katona – egy pár katonai bakancs magyar jelzéssel.

3. narráció: A zsidó származású állampolgárokat jelzéssel látták el, amit hordaniuk kellett.
   Szereplők: János, Alaine és a két katona – az egyik civil cipő kap egy sárga csillagot.

4. narráció: A szovjetek keletről nyomulni kezdtek Berlin felé, így Magyarországon is át kellett jutniuk.
   Szereplők: János, Alaine, egy magyar, egy zsidó – a német és a nyilas jelzés egy bakancsra kerül, a másik bakancs szovjet jelzést kap.

5. narráció: A szovjet csapatok megszállták Magyarországot, a németeket kiszorították. Alaine és János a háború forgatagában elvesztették egymást.
   Szereplők: Alaine, egy magyar, egy zsidó – a két bakancs szovjet jelzést kap (János kikerül a képből).

(Megjegyzés: a játék idejét nehéz pontosan kiszámolni. A jelzéseket – változásokat – a résztvevők szeme láttára tesszük meg. Az egyes installációk közben folyamatosan elemezzünk, kérdezzünk, különös tekintettel a főhős helyzetére, lelkiállapotára, megéléseire. Mivel ez egy fantáziajáték, nem kell ahhoz ragaszkodnunk, hogy a műhöz hűek legyünk, inkább az a cél, hogy szabadon gondolkodhassanak a résztvevők, a történetet majd megismerik, ha elolvassák a regényt. A foglalkozásvezetőnek készülnie kell, tisztában kell lennie az adott történelmi korral, mivel kaphat olyan kérdéseket, amit tudnia kell megválaszolni. Ha esetleg nem marad elég idő a játékra, a szünet után folytathatjuk a második órában.)

SZÜNET

5. A film levetítése 6 perc

ß: 5
¤: V
#: G

„Szeretnék nektek mutatni egy rövid filmet, amit a regény ihletett. A film cselekménye, amit láthattok, csak egy szelete a regény történéseinek: mindez részletesen le van írva a regényben. A képeken túl figyeljétek azt is, hogy milyen mondatok hangzanak el, melyek maradnak meg bennetek valamiért! Ezeket a végén megbeszéljük.”

6. Reflexió 4 perc

ß: 1
¤: SZ
#: SZT

*A cél a látottak kapcsán felmerülő gondolatok megbeszélése.*

„Mely mondatokra emlékeztek? Mik maradtak meg nektek a leginkább?”

Nekem is van egy mondatom, ami így hangzik: „Miért hagytad?” Amikor a háborúnak vége lett, és a főhős túlélte a vele történteket, találkozott az édesanyjával. Engem ez a jelenet és benne ez a mondat ütött szíven.

- Miért mondta ezt az édesanya?
- Mi járhatott közben a fejében?
- Mit érezhetett a történettel kapcsolatban az édesanya?

7. Jelenetek egy házasságból 15 perc

ß: 3
¤: P
#: G

*A cél, hogy képet kapjanak a diákok a korabeli nők, de leginkább az írónő helyzetéről, ugyanakkor feladatkapcsolatot kialakítani az írott szöveggel, továbbá az eddigi tudásunk, gondolataink színházi formába öntése, megjelenítése.*

7/a

A két pár cipővel installációkat készítünk a regényből kiemelt szövegrészletekhez kapcsolódóan három kiscsoportban.

„A háború egy szélsőséges helyzet – a történetünkben még a front közeledte előtt találkozunk az erőszakkal. Mit gondoltok, mi számíthat erőszaknak egy házasságban, egy családban? Lehet-e például olyan, hogy egy ujjal sem érnek egymáshoz, mégis erőszak történik? A történetünkben megjelenik János és Alain, akik távol a fronttól élik az életüket. A következő játékhoz váljunk szét három kisebb csoportra. Minden csoport kap egy szövegrészletet a műből. Azt kérem, hogy olvassátok el, majd a férfi és női cipők segítségével egy képben jelenítsük meg azt az állapotot, ahogy ezt a két embert látjátok. A két pár cipőt teljesen szabadon lehet használni, akár a tér különböző pontjain is elhelyezhetitek őket.”

I. részlet:

„Utálok tele gyomorral asztalnál ülni. Végre felálltunk, végtelen idő után. Egy kis feketével összeszedtem magam, és együtt lehettem a fiatalokkal, megtaláltam a macskámat, amit úgy sajnáltam itt hagyni, de János nem engedte, hogy az új lakásba magammal vigyem. Az egyetemre is nagyon szerettem volna beiratkozni, orvos akartam lenni, de nem engedte azt sem. Belenyugodtam, mert nagyon szerettem. Tizennégy éves koromban ismertem meg, az első szerelmem volt, és az első, aki megcsókolt. Arra kért, hogy tanuljak meg gépelni, hogy a kéziratait le tudjam tisztázni.

(Közgazdaságin végzett, írónak készült. Négy év frontszolgálat, én közben végeztem a gimnáziumot, és leérettségiztem.) Tanultam gépelni, de nagyon utáltam a gépelést, mindig valami nyomasztó szorongás fogott el, miközben skáláztam tíz ujjal, vakon."

II. részlet:

„Szóval voltak csatározások, de ebben csak nagyon ritkán és mellékesen vettem részt. János nem szerette, ha társaságban beszélek, s vele sem lehetett semmit megbeszélni. Csak akkor került szóba a magatartásom, ha neki nem tetszett. Bármiféle megnyilvánulásomnak csak akkor volt reflexiója, ha kifogásolta. Akkor sem adott magyarázatot, csak így: Maga ne politizáljon, mert nem ért hozzá. Vagy: Jobban teszi, ha hallgat, amikor butaságokat akar mondani. Addigi elfogulatlanságom és gátlástalanságom lassan kezdett eltűnni. Táncolni oldottan és könnyen még ma sem tudok, mivel gúnyosan, nevetve figyelmeztetett, hogy lehetőleg ne táncoljak, mert úgy mozgok, mint egy elefánt. (Pedig hogy szerettem és szeretek táncolni.) Mivel Jánost szerettem és fontos volt a véleménye, nagyon könnyen és gyorsan megingatta az önbizalmamat. Ezt még valahogy elviseltem, de a szeretetlensége és ridegsége kibírhatatlan volt. Hiszen szerelmes voltam."

III. részlet:

„Gonorreát állapítottak meg. (Tudom, hogy ma sokan tájékozatlanok erről a betegségről; én sajnos nem. Nemi fertőzés, de nem vérbaj.) Hát milyen felfeküdni a vizsgálóasztalra, és kitárt combokkal hagyni, hogy beléd nyúljanak és nézzenek, tizenkilenc évesen (mert aztán már az ember megszokja), és kínos kérdésekre válaszolni, hogy aztán azt mondják, nemi bajod van? Én azt nem tudom megírni. Férfi talán elképzelni sem tudja. Na jó, nem szóltam semmit. Mire az orvos: Különben kötelességem figyelmeztetni, hogy ez válóok. Ide benaplóztam, bármikor rendelkezésére állok, és kiadom a hivatalos igazolást, a bíróság minden esetben elfogadja. – Miért váljak? – kérdeztem én csodálkozva. – Azért, mert az ura ezt valahonnan szerezte. – De hátha én szereztem? – Ja, ha egyszerre több férfivel él együtt, akkor ez valóban nem válóok – mondta, és látszott, hogy ezen nagyon jól mulat. Aztán valószínűleg a bamba képemből rájött, hogy nem erre gondoltam, és közölte, hogy ilyesmit csak érintkezés útján lehet kapni. Talán a vécén is, mondtam én. Mire ő: »Ahogy mondani szokták: hogyne, csak kényelmetlen«."

A képeket egyesével megnézzük, majd röviden elemezzük az installációkat.

7/b
Nem használjuk a cipőket és az eredeti szövegrészleteket sem, hanem néma jelenet készítünk három kiscsoportban.

(Megjegyzés: ebben az esetben teljesen szabadon hagyjuk a résztvevőket gondolkodni, alkotni. Ez időben gyorsabb lehet, viszont a műhöz való kapcsolódás kevésbé valósul meg.)

Néma jelenetet készítünk három kiscsoportban.

(Megjegyzés: nem használjuk a cipőket és az eredeti szöveget sem, hanem szabadon hagyjuk a résztvevőket gondolkodni, alkotni. Ez gyorsabb lehet időben, viszont a műhöz való kapcsolódás kevésbé valósul meg.)

„Ez egy durva szélsőséges helyzet, háború van, de még mielőtt ez megtörtént volna, engem az érdekel, hogy mi ennek az úgymond »erőszak tételnek« a minimuma egy házasságban, egy családban

például? Lehet egy ujjal sem érnek egymáshoz, de mégis megtörténik valamiféle »erőszak«. Itt van János és Alaine, élik az életüket még távolabb a fronttól. Váljunk szét három kisebb csoportra és minden csoport készítsen el egy olyan néma jelenetet, amiben a minimumát látjuk egy ilyen esetnek. János nem erőszakos, egy ujjal sem ér a feleségéhez. Ezt egy olyan jelenetben nézzük meg, ami néma, ne legyen benne szöveg egy mondatot kivéve, amit János mond. Ez bárhol elhangozhat a maximum 1 perces jelenetben."

A jeleneteket megnézzük és elemezzük.

8. Miértek 10 perc

ß: 3
¤: SZ
#: K

*A cél a téma kapcsán felmerülő gondolatok összegzése.*

„Kérdés: Miért bánik így János Alaine-nel?

- Honnan tanuljuk meg, hogy miként kell bánni a nőkkel?
- Honnan szerzünk ma ismereteket erről?
- Ha a mai világunkat nézzük, milyen a nők helyzete?
- Van-e olyan dolog, amiben változnunk kellene?

(Megjegyzés: Az időket összeadva a második óra hossza 35 perc, de ezt nehéz pontosan meghatározni, az első óra átcsúszhat a második órára, a cipőkkel való történetmesélés is elhúzódhat, ezért egy 10 perces plusz idő szándékosan beépítésre került a második órába.)